

Nomadizam: zbornik znanstvenih radova u spomen na profesora Aleksandra Flakera (ur. Jasmina Vojvodić), Disput, Zagreb, 2014., 506 str.

Zbornik književnoznanstvenih rasprava *Nomadizam* bavi se fenomenima nomadizma, putovanja, lutanja, migracija, hodočašća i drugim srodnim temama kao bitnim odrednicama ruske književnosti i kulture. Kako je istaknuto u podnaslovu, zbornik je objavljen „u spomen na profesora Aleksandra Flakera”, koji je svojim književnoznanstvenim radom, književnopovijesnim i književnoteorijskim raščlambama obilježio hrvatsku rusistiku i cjelokupnu slavistiku te se svojom posvetnom gestom nadovezuje na zbornik *Oko književnosti* (2004), objavljen prigodom obilježavanja 80. godišnjice života Aleksandra Flakera i njegova višedesetljetnoga znanstvenog i nastavničkog rada te na zbornik *Flakerova srednjoeuropska postmoderna: OSlamnigu – četvrti* (2012), posvećen Flakerovu književnoznanstvenom radu i obrađujući niz „flakerovskih” tema.

Zbornik *Nomadizam* nastao je kao dio projekta *Tjelesnost u književnosti i kulturi*, čija je voditeljica ujedno i urednica zbornika Jasmina Vojvodić, a cjelokupni se projekt, kao i zbornik, nadovezuje na međunarodne projekte *Pojmovnik ruske avangarde* i *Zagrebački pojmovnik kulture 20. stoljeća* koje je, pod vodstvom Aleksandra Flakera, osmislila i realizirala zagrebačka rusistika, objavivši niz tematski, koncepcijski i metodološki raznolikih zbornika.

U zborniku su objavljena 32 rada domaćih i stranih rusista, a uokviruju ga dva teksta posvećena A. Flakeru: rad Dubravke Oraić Tolić donosi pregled njegova književnoznanstvenoga rada, odnosno svojevrsnoga književnoznanstvenog nomadizma od ruskoga formalizma i imanentizma do intermedijalnoga i interkulturnog nomadizma kao temeljnih znanstveno-metodoloških načela rada. Rad Anice Vlašić-Anić ludistično je naslovljen *Flaker/izam ljepote: pergamene iz traperica* i u njemu se autorica poigrava naslovnom sintagmom, uspostavljajući višestruke poveznice s Flakerovim knjigama *Nomadi ljepote* i *Proza u trapericama*.

Interes za teme nomadizma, mjesta, prostora i kretanja potaknut je dakle specifičnom Flakerovom nomadologijom i istraživanjem fenomena nomadizma te se mnogi autori u zborniku referiraju na njegove radove, od knjige *Nomadi ljepote* (1988) u kojoj modernoga umjetnika shvaća kao urbanoga nomada u stalnoj potrazi za novim vidovima umjetničkoga stvaranja i izražavanja do novijih interesa za nomadističke teme. S druge strane, interes za proučavanje fenomena nomadizma može se motriti u kontekstu tzv. prostornoga obrata u suvremenim humanističkim i društvenim znanostima, pri-

stupa prostoru kao društvenom, kulturnom konstrukt, a koji otvara pitanje odnosa između prostora, kulture i ljudi te kako stalna kretanja ljudi utječu na procese identifikacije, oblikovanja individualnih i kolektivnih identiteta. U skladu s tim radovi se u ovom zborniku, kao što u uvodnoj riječi ističe i urednica Jasmina Vojvodić, oslanjaju na različita, multidisciplinarna teorijsko-metodološka istraživanja problematike prostora i mjesta: od geofilozofskoga koncepta nomadizma Gillesa Deleuzea i Felixa Guattarija koji naglašavaju njegov subverzivni karakter spram totalitarnih režima i državnih struktura moći, iz čega slijedi antagonizam državnoga, sjedilačkoga, teritorijalnog i nomadološkoga, neteritorijalnog načina promišljanja, potom koncepta heterotopologije sociologa Michela Foucaulta, teza o prostoru kao društvenom konstrukt, oblikovanju prostora kao disciplinske procedure moći i uspostavljanja kontrole nad ljudima, preko geografsko-socijalnih promišljanja Edwarda Soje, njegovih preispisivanja teorijskih promišljanja Henrija Lefebvrea i oblikovanja koncepta trijalektike prostora pa do raščlambi uvjeta življenja u suvremenom, postmodernom društvu, u kontekstu ekonomske i kulturne globalizacije, modela nomadskoga subjekta Rossi Braidotti kao novoga vida subjektivnosti, decentriranoga, neukorijenjenog identiteta te istraživanja političkih i etičkih uvjeta koji proizvode različite vidove mobilnosti.

Radovi koji su okupljeni u zborniku, u skladu s naznačenim teorijsko-metodološkim okvirom, obuhvaćaju različita razumijevanja fenomena nomadizma. Tekst Laure Šakaje i Josipa Užarevića polazi od sociokulturnoga značenja nomadizma kao lutalačkoga načina života te se u njemu analizira civilizacijski nomadizam Roma, ističući eksteritorijalnost, nepripadnost konkretnom nacionalnom teritoriju, i dvojni identitet kao bitne odrednice romskoga nomadizma.

Jedna od provodnih teza okupljenih radova ideja je o nomadizmu kao temeljnoj odrednici ruske književnosti i kulture, što se iščitava u sintetskom pregledu Aagea A. Hansen-Lövea u kojem donosi tipologiju modela nomadizma od kraja 18. stoljeća do suvremenosti, potom raščlambama Valerija Mil'dona koji analizira razlike između figura bjegunca i lutalice u ruskoj i zapadnoeuropskim književnostima, radu Sonje Briski Uzelac koja prati razvoj nomadizma u suvremenim umjetničkim praksama od druge polovice 20. stoljeća do danas, dok Miha Javornik, razumijevajući nomadizam kao specifičnu narativnu strategiju, iznosi tezu o apsurdnosti kao obilježju lutajućih sižea u ruskoj književnosti i kulturi. Nomadizmu kao poetičkom i svjetonazorskom načelu pristupa i Rainer Grübel uspoređujući komorni nomadizam Vasilija Rozanova i divlji nomadizam Èduarda Limonova kao dva modela nomadizma u ruskoj književnosti i kulturi, a ideja o nomadizmu kao jednom od najvažnijih obilježja ruskoga kulturnog identiteta oblikovana je također kroz niz analiza individualnih autorskih poetika i uspostavljanje minitipologija nomadizma: Zsuzsa Hetényi pišući o Nabokovljevu nomadizmu, Hans Günther i Iboyla Bagi o Andreju Platonovu, Andrea Meyer-Fraatz o Levu Luncu, Danijela Lugiarić Vukas analizirajući aspekte nomadizma kod Vladi-

mira Vysockoga, Anna Han u raščlambi nomadizma Borisa Pasternaka te Tatjana Jovović u istraživanju paradigme putovanja kao temeljne odrednice života i književnoga rada Zinaide Hipius.

Radovi okupljeni u zborniku obuhvaćaju raščlambu oblikovanja modela nomadizma u različitim književnim žanrovima i vrstama te u različitim književnim razdobljima, od referiranja na romantičarsku kulturu putovanja do različitih manifestacija postmoderne kulture nomadizma. Tako se pitanjima nomadizma u pjesničkim tekstovima bavi Danijela Lugarić Vukas istražujući aspekte nomadizma u pjesništvu Vladimira Vysockog, stavljajući naglasak na subverzivnu dimenziju nomadizma u monološkom društvenom i kulturnom diskursu kasnoga sovjetskog socijalizma, Natal'ja Fateeva koja sâm koncept intertekstualnosti motri kroz vizuru autorskoga nomadizma, termina preuzetog iz ruske feminističke teorije, te ga primjenjuje u raščlambi suvremenoga pjesništva. Poezijom se također bavi Roman Bobryk, raščlanjajući radove Zbigniewa Herberta, Carla Solivetti i Artem Marčenko koji analiziraju Hlebnikovljev nomadizam te Blaž Podlesnik koji se bavi problemom prevodenja pjesničkih tekstova.

Dio radova bavi se putopisima kao tekstovima žanrovski vezanima uz kulturu putovanja i kretanja: Olga Sazontchik proučava suvremenu recepciju putopisnih zapisa Il'je Il'fa i Evgenija Petrova iz 1935., a Magdalena Medarić bavi se putopisnim prozama Andreja Bitova.

Posebna je pozornost u zborniku posvećena postmodernoj kulturi nomadizma te tako Danijela Lugarić Vukas iznosi tezu o suvremenoj biopolitičkoj paradigmi koja je u znaku nomadizma, lutanja i kretanja. Tim se korpusom ruske književne produkcije, proučavajući različite likove nomadskih figura i lotalica, bave Natalija Kovtun analizirajući stvaralaštvo Ludmile Ulickaje, Laura Piccolo u djelu Vladimira Makanina, Jasmina Vojvodić proučava aspekte nomadizma u pripovijesti *Mećava* Vladimira Sorokina, Petra Hesse istražuje metaforiku književnoga nomadizma u djelu Tat'jane N. Tolstoj, a Rafaela Božić bavi se odnosom između vanjskoga nomadizma židovskoga naroda i unutarnjega nomadizma likova u romanu *Crveni Cion* Aleksandra Mejlahsa.

Zasebnu skupinu radova u zborniku čine intermedijalne studije koje se dotiču A. Flakera ne samo izravnim referiranjem na njegove radove i tematskom usmjerenošću na različite aspekte nomadizma nego i metodološkim, intermedijalnim pristupom kao jednim od obilježja Flakerova književnoznanstvenog diskursa. Većina se radova bavi raščlambom intermedijalnih poveznica književne i vizualnih umjetnosti: Brigitte Obermayr bavi se nomadizmom kao poetičkim načelom romana *Živite u Moskvi* Dmitrija A. Prigova te praktičnim nomadizmom kao njegovim cjelovitim stvaralačkim principom, Natalija Zlydneva ukazuje na korespondiranje ruske književnosti i slikarstva 20. stoljeća s obzirom na fenomene kretanja i lutanja, Milica Banjanin progovara o figuri flâneura, prostoru grada i specifičnoj vizualnoj osjet-

ljivosti tekstova Aleksandra Bloka, Mstislava Dobužinskog i Elene Guro, Inga Vidugiryte piše o povezanosti književne estetike Nikolaja V. Gogolja, fenomena nomadizma i romantičarske vizualne kulture, Ol'ga Burenina-Petrova o nomadizmu cirkuske kulture, stalnim procesima teritorijalizacije i deteritorijalizacije tuđih prostora kao bitnih čimbenika u oblikovanju nomadskih identiteta cirkuskih umjetnika te književnim i filmskim prikazima cirkuske umjetnosti, dok se Kornelija Ičin bavi lutajućim, „kamerama nomadima” u filmskim kronikama Dzige Vertova.

Temeljni je doprinos zbornika u otvaranju brojnih i raznolikih pristupa fenomenu nomadizma i s njim povezanim pitanjima mjesta, prostora, oblikovanja individualnih i kolektivnih identiteta u procesima kretanja, a koji imaju različite kulturno-povijesne implikacije i značenja, te stoga brojne interdisciplinarne raščlambe u ovom zborniku predstavljaju zanimljiv i važan doprinos razumijevanju ruske književnosti i kulture, a širinom izbora tema, ključnim tezama i teorijsko-metodološkim analizama značajan su doprinos različitim filološkim i srodnim disciplinama.

Dubravka BRUNČIĆ